

Giganci Nauki

<https://gigancinauki.pl/gn/biogramy/83272,Piltz-Jan-Wladyslaw.html>
2021-11-28, 10:15

Piltz Jan Władysław

PILTZ Jan Władysław (15 I 1870, Aleksandrów Kujawski – 26 XI 1930, Kraków), lekarz neurolog, twórca krakowskiej szkoły neurologicznej. Urodził się w spolonizowanej rodzinie o niemieckich korzeniach. Jego rodzicami byli Jan, zawiadowca stacji i Emma z domu Schmidt. Jego ojciec za udział w powstaniu styczniowym zesłany był na kilka lat na Syberię. Brat Erazm został dyplomata.

P. uczęszczał do gimnazjum realnego w Warszawie, które ukończył w 1888. W 1888–89 studiował nauki przyrodnicze i matematykę na uniwersytecie w Zurychu, a następnie, po zdaniu państwowej matury w Bernie, przeniósł się na studia medyczne w Zurychu. Ukończył je w 1895, uzyskał dyplom lekarza, który umożliwił mu prowadzenie otwartej praktyki na terenie całej Szwajcarii. Jeszcze jako student był asystentem P. Stöhra, pracował też u M-A. Oliveta i J. Martina w Genewie oraz E. Bleulera w Zurychu, a także w instytucie C. von Monakowa. Przez wiele lat współpracował z A. Forelem, z którym zetknął się po raz pierwszy jeszcze jako student. W 1897 P. wyjechał do Rosji, gdzie w Kazaniu nostryfikował swój szwajcarski dyplom lekarza. W 1897–98 pracował jako asystent w Katedrze i Klinice Neuropatologii i Psychiatrii Akad. Wojskowej w Petersburgu. Tam pod kierunkiem słynnego W. Bechterewa napisał i obronił dysertację doktorską. Następnie wrócił do Szwajcarii, gdzie Forel powierzył mu organizację słynnej kliniki Burghölzli k. Zurychu. Dzięki temu P. zdobył bezcenne doświadczenie, zarówno organizacyjne, jak i naukowe. Latem 1899 udał się do Lozany, gdzie powierzono mu stanowisko wicedyrektora kliniki psychiatrycznej. Wówczas zaczął bliżej interesować się odruchami żrenicznymi, które stały się na wiele lat głównym przedmiotem jego badań naukowych, m.in. na rocznym stażu w słynnej paryskiej klinice Salpêtrière (1900).

W 1901 P. wizytował liczne ośrodki kliniczne w Europie.

Następnie zdecydował się na przyjazd do Warszawy, gdzie w 1902 zorganizował samodzielny oddział neurologiczny z pracownią neuropatologiczną w Szpitalu Praskim im. Przemienienia Pańskiego i zaczął prowadzić prywatną praktykę. W 1904 uzyskał stopień doktora medycyny na uniwersytecie w Lozannie. W 1905 został profesorem nadzwyczajnym UJ i pierwszym kierownikiem powstałej w tymże roku Katedry Neurologiczno-Psychiatrycznej. W 1908 P. podjął energiczne starania o zbudowanie kliniki neurologicznej. W 1912 został profesorem zwyczajnym. Latem 1914, tuż przed wybuchem I wojny światowej, zakończono budowę krakowskiego zespołu klinicznego wzorowanego na zach. zakładach, przede wszystkim zaś na klinice w Monachium. Składał się on z trzech dużych pawilonów szpitalnych oraz pracowni: anatomicznej, biochemicznej, histopatologicznej, metabolicznej i neurofizjologicznej. Był to z pewnością jeden z najnowocześniejszych, wówczas zespołów budynków klinik neurologiczno-psychiatrycznych w Europie.

P. był dwukrotnie wybierany na dziekana wydziału lekarskiego UJ. W 1927–28 piastował funkcję kuratora Bratniej Pomocy Medyków UJ. Był też członkiem korespondentem Royal College of Psychiatrists (od 1930), a także członkiem korespondentem Towarzystwa Neurologicznego w Paryżu (1919). Był członkiem, a w latach 1911-16 prezesem Lekarskiego Towarzystwa Lekarskiego.

Dla P. medycyna miała zawsze szerszy, humanistyczny wymiar. Bycie lekarzem postrzegał jako służbę społeczeństwu. Już w 1905 wszedł w skład komitetu budowy Zakładu Krajowego dla Umysłowo Chorych Zachodniej Galicji w Kobierzynie. W 1912 brał udział w tworzeniu pierwszego na ziemiach polskich zakładu dla dzieci psychicznie chorych, był także jednym z pionierów pedagogiki specjalnej w Polsce. Od 1925 prowadził regularne wykłady dla nauczycieli z zakresu neurologii i psychiatrii.

P. specjalizował się w badaniu odruchów źrenicznych: pierwszy z nich znany jest jako odruch źreniczny Westphala-Piltza i polega na zwężeniu źrenicy podczas zaciskania powiek. Opisany w 1899 był odruchem

fizjologicznym. Drugi, opisany w 1902, to charakterystyczny (nie patognomoniczny) dla kiły III-rzędowej odruch źreniczny – tzw. odruch paradoksalny Piltza, polegający na rozszerzeniu źrenicy podczas bezpośredniego jej oświetlenia. Z kolei odruch źreniczny neurotoniczny Piltza (1903) bywa obserwowany w kile układu nerwowego. Polega na stopniowym rozszerzeniu zwężonej, sztywnej źrenicy w trakcie badania odruchu na zbieżność i nastawność. Odruch Haaba-Piltza, czyli zwężanie się źrenicy, zachodzi, gdy badany patrzy na jasny obiekt umieszczony w obrzeżu pola widzenia. Ten odruch występuje niekiedy przy głębszych uszkodzeniach kory. Dzięki doskonałemu warsztatowi badawczemu i drobiazgowej, prowadzonej z niezwykłą precyzją dokumentacji, stał się P. autorytetem w badaniu odruchów źrenicznych. Już w 1904 skonstruował specjalne urządzenie do tych badań – aparat szczelinowo-kinematograficzny umożliwiający fotografowanie odruchów źrenicznych.

P. interesowały również zaburzenia czucia w chorobach organicznych układu nerwowego. Wykonał schematy prawidłowego i zaburzonego czucia obwodowego, rdzeniowego i mózgowego. Był twórcą oryginalnej klasyfikacji schorzeń psychicznych, dzieląc ją na dwa główne typy: rodowe (dziedziczne) i osobnicze. Jego definicja niepoczytalności została wprowadzona do polskiego kodeksu karnego. Był jednym z pierwszych stosujących psychoterapię w leczeniu nerwic wojennych. Wykazał ścisły związek zachodzący między padaczką a niektórymi zmianami cech charakteru osób na nią chorych.

Stworzył jedną z najważniejszych na ziemiach polskich szkół neurologiczno-psychiatrycznych. Wśród jego uczniów można wymienić m.in. neurologów i psychiatrów E. Artwińskiego, E. Brzezickiego, W. Chłopickiego, S. Pieńkowskiego. Do tego grona należy zaliczyć również jednego ze współtwórców polskiej neurochirurgii A. Kunickiego.

PSB (J. Strojnowski).

P. Chłopicki: *Jan Piltz*, „Polski Tygodnik Lekarski” 1964, nr 35;
I. Gościński: *Jan Władysław Piltz (1870–1930)*, [w:] *Złota księga Wydziału Lekarskiego*, red. J. Grochowski, Kraków 2000, s. 377–382; E. Hermann: *Neurologzy polscy*, Warszawa 1958, s. 244–245; A. Kuzaj: *Historia polskiej neurologii i neurochirurgii. Profesor Jan Piltz*, „Neurologia i Neurochirurgia Polska” 2008, t. 42 (1); *Sześćsetlecie medycyny krakowskiej*, t. 2, Kraków 1964, s. 577–80.

Ryszard Witold Gryglewski

[Poprzedni](#)
[Następny](#)